

U SPOMEN BALTAZARU ADAMU KRČELIĆU (uz 220. obljetnicu smrti)

Ljiljana MOKROVIĆ, Zagreb

Baltazar Adam Krčelić (1715.–1778.), kanonik zagrebačkog Prvostolnog kaptola, povjesničar, književnik i veliki dobročinitelj hrvatskoga naroda, rodio se 5. veljače 1715. u Šenkovcu kraj Sutle, nadomak Zagreba, od plemenitih roditelja Nikole Krčelića i supruge mu Judite rođene Darić. Nakon bogatog i sebedarnog života, ispunjenog poniženjima i nepravdama, umro je u Zagrebu noću 28./29. ožujka 1778., da bi potom bio sahranjen u zagrebačkoj prvostolnici među mnogim drugim najboljim sinovima hrvatskoga naroda.

Iako je nakon smrti često bio prešućivan i osporavan a rijetko kad spomenut, držimo da je 220. obljetnica njegove smrti dostojan povod da se prisjetimo onoga koji je svojom golemom erudicijom i gorljivim sakupljačkim marom utemeljio današnju Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu.

Nakon djetinjstva provedenog u kuriji svoje majke na šenkovečkom brežuljku Vrbovčaku, ovaj nadareni prvorođenac ugledne, ali skromne plemićke obitelji odlazi na školovanje u Zagreb, u isusovačku gimnaziju na Griču. Potom odlazi na studij teologije, filozofije i prava u Bolognu i Beč. Ta dva europska središta bila su itekako važna za razvoj mladog i ambicioznog hrvatskog intelektualca kao što je bio Krčelić: Bologna dugom sveučilišnom tradicijom još od srednjeg vijeka kad su se ondje počeli školovati mnogi značajni Hrvati, a Beč kao prijestolnica Habsburške monarhije čiji je sastavni dio i Hrvatska 18. stoljeća. Kasnije će Krčelić kao osoba poznata vodećim bečkim krugovima unutar svojeg političkog djelovanja nastojati i oko modernizacije Monarhije i rješavanja važnih političkih pitanja onodobne Hrvatske.

Godine 1738. vraća se u Zagreb s doktoratom teologije i filozofije, a zatim, po dekretu biskupa Branjuga, djeluje kao župnik u Selima kraj Siska, gdje je od male i siromašne župe stvorio veliku i naprednu. Služeći nesebično u kraju zapuštenom nakon iscrpljujućih ratova s Turcima, i zdušno se boreći protiv praznovjerja, predrasuda i zaostalosti, uspio je okupiti i obrazovati narod, puno napraviti za povijest župe te stvoriti prikladnu atmosferu i ekonomsku bazu za jedan od najblistavijih pothvata u izgradnji sakralne arhitekture u sjevernoj Hrvatskoj. To je izgradnja velebne župne crkve Marije Magdalene, primjera dvorskog marijaterzijanskog rokoko-stila (djelo druge generacije baroknih graditelja koji

su gradili carski Beč), a ostvarenog po njegovu nasljedniku, kanoniku Matiji Šanteku Remetinečkom.

Godine 1747. postaje kanonikom zagrebačkog Kaptola. Ubrzo odlazi u Beč, na funkciju rektora Hrvatskog kolegija, gdje brine o obrazovanju najtalentiranijih hrvatskih studenata. Vrlo obljubljen od studentske mladeži kojoj je istodobno i autoritet i prijatelj, Krčelić se, kao izvanredno obrazovan čovjek i zaljubljenik u svaku vrstu znanja, neprestano zalagao za napredak gdje god je mogao. Inspirirajući se na najboljim zasadama europskog prosvjetiteljstva, borio se za aktivniju ulogu biskupskog klera u Katoličkoj Crkvi, kao i za modernizaciju nastavnih programa. To znači da više nije bilo dovoljno prenositi znanje samo unutar uskih kategorija teologije i filozofije, već ga je valjalo proširiti i na druga životno važna područja koja su se ticala državne, političke, vojne, gospodarske i ine javne problematike, te na povijest, književnost, medicinu, higijenu i – stalni napor za omogućavanjem učenja iz knjiga svima koji to žele.

Osim što je uživao veliki ugled među hrvatskim, mađarskim, austrijskim i talijanskim povjesničarima, za hrvatsku je kulturnu i znanstvenu baštinu važan još i iz druga dva aspekta. Prvo, služeći se različitim relevantnim i sebi dostupnim izvorima još od rimskih antičkih povjesničara naovamo, obradio je mnoga dotad nepoznata i nesistematizirana područja i etape hrvatske povijesti. Drugo, pišući ta djela na latinskom, stvorio je nezaobilaznu riznicu hrvatske latinističke historiografije, u kojoj bi se možda mogao uspoređivati jedino s posljednjim hrvatskim polihistorom Pavlom Ritterom Vitezovićem s kraja 17. i početka 18. stoljeća. Ta činjenica dragocjena je tim više što su Hrvati drugi narod u svijetu po opsegu napisanih djela na latinskom (osobito na području povijesti gdje sačuvana građa na latinskom postoji od kraja 13. stoljeća sve do 1848.), a Hrvatski sabor jedan od najstarijih parlamenata u svijetu.

Tri su vrlo važna Krčelićeva djela na latinskom. Prvo je »*Historiarum Cathedralis ecclesiae Zagrabienensis, partis primae, tomus I (...)*«, Zagreb, 1769. To je iscrpno djelo o povijesti zagrebačke katedrale od osnutka zagrebačke biskupije 1094. pa do 18. stoljeća, no u njemu je ujedno prikazana i cjelokupna povijest hrvatskog kraljevstva. Pretisak tog izdanja, kao i njegov prijevod na hrvatski, pod naslovom »Povijest stolne crkve zagrebačke« objavio je 1994. Hrvatski institut za povijest u Zagrebu, i to u povodu obilježavanja 900. godišnjice zagrebačke biskupije. Budući da je uz tu proslavu bio vezan i dolazak Svetog oca Ivan Pavla II. u Zagreb i Hrvatsku, jedan mu je luksuzni primjerak tog reprinteda uručen kao dar zahvalnosti hrvatskog naroda.

Drugo djelo su »*Annuae sive historia 1748.–1767.*«. To je najzanimljivije Krčelićevo djelo i jedno od najzanimljivijih djela naših pisaca 18. stoljeća, uopće. Zahvaljujući obilju sitnih, ali zato ne i manje važnih detalja iz tadašnjeg javnog i privatnog života, zabilježanih perom pisca-suvremenika, primjer je memoara koji će kao žanr još zadugo biti rijetkost u hrvatskoj književnosti. U njemu je pomnom minucioznošću opisana politička, socijalna i kulturna slika Hrvatske za vladavine Marije Terezije, i to je jedan od najvažnijih izvora za razumijevanje i tumačenje mnogih tadašnjih političkih pitanja. Osim svakidašnjih navika, ali i svakojakih loših novotarija, s jetkom je britkošću opisivao sablazni i nemoral svake vrste. Mnogi su povijesni podaci iz Krčelićevih »*Annuae*« kasnije poslu-

žili kao građa za romane pisaca iz 19. stoljeća, npr. »Diogenesa« Augusta Šenoe, i »Pretorijanca« Josipa Eugena Tomića.

Treće djelo je »De regnis Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae notitiae praeliminares« iz 1770. U ovom se, još neprevedenom povijesnom spisu o Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, nadovezao na svog prethodnika Pavla Rittera Vitezovića, dokazujući historijsko pravo hrvatsko-ugarske krune na sve zemlje koje Vitezović naziva hrvatskima, osobito na naše krajeve koji su bili pod vlašću Venecije.

Na talijanskom je nastao njegov stihovani »Compendio in rime Della Vita, e di alcuni Miracoli DI S. LADISLAO Re d' UNGERIA«, Bologna, 1738., a to je djelo posvećeno svetom Ladislavu, kralju ugarskome, koji je 1094. osnovao zagrebačku biskupiju.

Krčelić je značajan također i kao pisac na hrvatskom jeziku, i to na kajkavskom narječju. Još kao mladi župnik u Selima kraj Siska preveo je čuvenu »Filoteu« ili »Raspravu o pobožnom životu« Franje Saleškog, velikog sveca i biskupa Ženeve iz 17. stoljeća koji je svojim propovijedima obraćao tisuće kalvina na katoličku vjeru. Godine 1747. napisao je »Život blaženog Augustina Kažotića«, velikog i zaslužnog zagrebačkog biskupa iz 14. stoljeća, inače trogirskog dominikanca, kao i spis »Kratek nauk od svete meše« 1763.

Kao jedan od vodećih hrvatskih intelektualaca 18. stoljeća, Krčelić se čitavog života bavio knjigom: bilo kao pisac, bilo kao izdavač koji mnogo puta uz velike materijalne žrtve sam snosi troškove tiskanja. Također, svjestan potrebitosti i vrijednosti knjige korisnog i biranog sadržaja, no često i vrlo skupe, kao njihov ljubitelj i sakupljač rado se odriče i zadnjeg novčića kako bi ih kupio i potom čitao u svojoj knjižnici.

Ogorčen nemogućnošću korištenja literature u kanoničkoj kaptolskoj knjižnici koja je njemu zauvijek ostala samo čvrsto zaključana tamnica knjigâ obavijena velom tajne, godine 1777. svoju dragocjenu knjižnicu od 757 svezaka knjiga i pedesetak netiskanih svojih rukopisa i djela drugih autora poklanja novoosnovanoj knjižnici kraljevske Akademije znanosti u Zagrebu, iz koje je nastala Sveučilišna, tj. današnja Nacionalna i sveučilišna knjižnica.

Ovu njegovu gestu, kao znak naročitog zauzimanja za »slavu Božju, opće dobro i podignuće nauka«, s velikom je naklonošću pohvalila carica Marija Terezija, poslavši mu dragocjen prsten.

Kao prvi čovjek koji je od svih svojih suvremenika, u relativno kratkom vremenu (za četrdeset godina života) skupio najviše knjiga i stvorio knjižnicu koja je i po svome sadržaju bila najvrjednija, zaslužuje da ga se s pravom uvrsti među najveće dobrotvore hrvatskog naroda. Iako se njegova želja ispunila znatno kasnije, taj veliki Krčelićev dar bio je namijenjen za javnu uporabu svim budućim istraživačima i znanja željnim budućim generacijama. S vremenom obogaćen donacijama privatnih knjižnica drugih velikaša i uglednika (npr. grofice Patačić, biskupa Vrhovca i dr.), zametak je današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Danas se Hrvati s pravom ponose tim veličanstvenim hramom znanja i simbolom svekolike hrvatske uljudbe. No, koliko znaju o njegovu utemeljitelju i svim ostalim svojim duhovnim i kulturnim velikanima koji su se kroz čitavu povijest ugrađivali u našu zajedničku

hrvatsku baštinu? Zato, neka i ovaj mali prilog bude još jedan korak bliže nastojanju da uvijek ostanemo u dosluhu sa svojim korijenima.

Josephus Jacobi:

PORTRET BALTAZARA ADAMA KRČELIĆA (1715.–1778.), Beč. 1749.

Original ovoga portreta danas se nalazi na počasnom mjestu, u sobi ravnatelja novoizgrađene Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.